

Двадцятилітній шлях на Голгофу (до 70-річчя з дня народження Василя Стуса)

(Звучить музика. На сцену виходять два янголи)

Янгол 1. 6 січня. Надвечір'я. З нетерпінням ми поглядаємо на небо, шукаючи першу зірочку, адже вона сповіщає, що народився Син Божий. Він народився, щоб наші гріхи взяти на себе, перейняти наші страждання, болі, переживання, заставити кожного з нас подивитись на себе зі сторони, проаналізувати свої думки, вчинки, бажання і змінити їх. Ісус Христос молився і сповнений сили духу, рішучості, мужності прямував Хресною дорогою. Без нарікань ніс свій Хрест.

Янгол 2. Він був людиною. І його боліла кожна рана, подряпина, а цвяхи забивали Йому просто в серце. Якою безмірною любов'ю до людей, до нас усіх наповнене Його серце, коли навіть в передсмертних муках Він думав не про себе, а про інших, тих, хто кидав в нього камінням, одягнув на голову терновий вінок, і кожна колючка впивалася йому в тіло, в Він просив: «Отче, прости їх, бо не відають, що творять». Він страждав за нас, за наші ненависні думки, злі вчинки, бажання недоброго один одному.

(Звучить коляда)

Ведуча 1. 6 січня 1938 року на небі з'явилася нова зіронька. Вона оповістила про народження нової людини. Це народився син людський. В сім'ї Стусів появився хлопчик. А оскільки народився він 6 січня, Ангелом-охоронцем вибрали Святого Василя і назвали Василем.

Родина та її роль у становленні Василя Стуса

Ведуча 2. Селянська родина Семена Дем'яновича та Ілини Яківни Стусів мала кількох синів та дочок. Василь був четвертою дитиною. Народився він 6 січня 1938 року в селі Рахнівці Гайсинського району Вінницької області.

Ведуча 1. Сестра Василя Ярина померла від менінгіту, брат Іван підірвався на міні в роки Другої світової війни.

Малий Стус. Пам'ятаю, як поранило брата Івана. Як він лежав – з відбитою ніжкою лівою і вирваною осколком лівою щогою. Пам'ятаю, як мене підвели на цвинтарі до тіла – востаннє поцілувати. А я бачив лише родимку на правій щічці його і не хотів, геть-геть не хотів – ні цілувати, ні прощатися – з Іваном і його родимкою.

Ведучий 2. Втрата дітей була не єдиним випробуванням для родини. Вона переживала величезні нестатки, спричинені війною та голодом 1947 року.

Малий Стус. Коли мені було 9 літ, ми будували хату. І помирав тато – з голоду спухлий. А ми пхали тачку, місили глину, робили саман, виводили стіни. Голодний я був, як пес. Пам’ятаю коржі зі жмиху, які пекла мама, а мені від них геть боліла голова. То був мій 3–4 клас. Тоді, на тій біді, я став добре вчитися.

Ведуча 1. Важкі умови існування формували в хлопчика співчутливість, внутрішню силу, прагнення допомагати іншим. Він став наполегливо вчитися, намагаючись дорівнятися до дорослих. У нього виробилася навіть дитяча філософія.

Малий Стус. Мамі – тяжко, татові – тяжко. То й мені має бути тяжко – аж доти, поки й татові, й мамі не стане легше, аж доти, поки всім людям на світі не стане легше жити.

Ведуча 2. Однак залишилися і світлі враження з дитинства. Вони пов’язані з атмосферою у сім’ї. Стусові батьки були дуже релігійними і жили по-Божому між собою і між людьми. Високий моральний максималізм та культ особистої свободи передалися від матері синові, стали основою його громадянської позиції. Материні пісні зробили душу хлопчика чутливою до поезії.

Малий Стус. Перші уроки поезії – мамині. Вона знала багато пісень і вміла дуже інтимно їх співати. Пісень було стільки, як у баби Зуїхи, нашої землячки. І таких самих.

Мати Стуса.

*Сину мій, сичу, не клени батька,
а пом’яни.
Мене ж прокляту, я твоя мати, –
мене клени.*

Малий Стус. Коли мама наспівувала ці тужні слова, мої очі закипали сльозою. Чому «не клени батька»? Чому мати проклята? Не збагну ніяк. А сльози біжать з очей – і я ховаю їх, бо встидаюся сліз. Найбільший слід на душі – од маминої колискової.

Мати.

*Ой люлі-люлі, моя дитино,
вдень і вночі,
іди ти, сину, в Україну,
нас кленучи.*

Малий Стус. І – так само сумно: хіба я не в Україні? Куди ж мені до неї йти? Чому «нас кленучи»?

Дитинство Василя Стуса. Здібності, уподобання, нахили

Ведуча 1. Уже в юному віці Василь виявив неабиякий потяг до навчання. За твердженням родичів, він ще до 6 років став школярем, навіть серед старших дітей виділявся ерудицією.

Ведуча 2. Коли сестричка пішла у 1 клас, за нею слідом потягнувся і братик.

Ведуча 1. Його одноліток, сусід і приятель дитячих років Олександр Якович Денисович згадує: «Василь тягнувся до старших і, не чекаючи, коли надійде його час йти до школи, почав відвідувати перший клас без будь-якого оформлення, разом із моїм старшим братом. Учителька Васю в клас пускала. Аж якось зустріла на вулиці Їлину Яківну...»

Учитель. Доброго дня, Їлино Яківно.

Мати. Доброго дня.

Учитель. Я – Зоя Петрівна, учителька вашого сина. Чому Василько ходить до школи босий, уже ж холодно.

Мати. Як? То він до школи ходить? Та я не пущу! Малий ще.

Учитель. Ні, до школи його ви пускайте. Я його за приклад іншим ставлю, отим переросткам: «Стусику, ану вийди! Воно тягнеться до дошки навдибки і пише».

Ведуча 2. Отак Василь Стус у 6 років став школярем, а в 16 – студентом.

Ведуча 1. Юний Стус також довгий час мріяв стати музикантом.

Стус-підліток з гітарою. Музикою я марив. У 7 класі за похвальну грамоту тато купив мені гітару. Я спочатку навчився грати «Взяв би я бандуру», потім кілька старих романсів, маршів. Але все було не те. І тоді я брав гітару – і грав – на одній струні – своїй. Все, що я чув, за чим тужив, чого прагнув – усе вигравав. Так міг програти 2–3 години.

Ведуча 2. У період школярства Василь серйозно захопився літературою. Любив декламувати вірші. У 4–6 класах знав напам'ять майже весь «Кобзар» Т. Шевченка. У шкільному віці він розпочав віршувати.

Студентські роки Василя Стуса

Ведуча 1. У 1954 році В. Стус подав документи на історико-філологічний факультет Сталінського педагогічного інституту. Хоча в студентській групі Василь виявився наймолодшим, серйознішого студента, мабуть, не було у всьому вузі.

Ведуча 2. Серед своїх однокурсників Василь виділявся неабиякою ерудицією та гостротою мислення. Бібліотека – це постійне місце, де можна було зустріти Василя. Самотужки вивчив латинську. А німецькою володів на такому рівні, що вільно читав без словника.

Ведуча 1. Не дивно, що поет закінчив вуз із червоним дипломом.

Ведуча 2. Напевне, рядки поезії, яку ви зараз послухаєте у виконанні її ж автора – Василя Стуса, у певній мірі вказують на характер митця, його умонастрої, що безпомилково вели до високих життєвих досягнень.

(Звучить поезія Василя Стуса «Учися чекати, друже»)

Літературне об'єднання «Обрій»

Ведуча 3. Суспільне оновлення кінця 50-х років сприяло пробудженню творчих сил народу. На цій хвилі в Донецьку утворилося літературне об'єднання «Обрій», куди ввійшли письменники-початківці.

Ведуча 4. Одним із найактивніших «обрійців» був Василь Стус. Його виступи відзначалися гостротою, пристрасністю та актуальністю. Він читав свої вірші, котрі не вписувалися у звичні стандарти лозунгової поезії, яка домінувала тоді. Уміння володіти аудиторією, полонити її своїми думками, переконати запам'яталося багатьом як риса молодого поета.

Ведуча 3. Тут чи не вперше В. Стус відверто почав виступати проти національної дискримінації народу. Представляючи в клубі невелику частину україномовних письменників (більшість писала російською), він і творчістю, і громадською діяльністю захищав поруйнований форпост рідного слова.

Ведуча 4. Захищав від великої біди, що неминуче сунула на українське письменство, на тих мужніх митців слова, що не йшли на компроміс між своїм мистецьким сумлінням та ідеологією існуючої влади.

(Звучить поезія Василя Стуса «Осліпле листя тихо шелестить»)

У колі друзів-шестидесятників. Репресії

Ведуча 3. 1963 рік був переломним для Стуса. Василь вступив до аспірантури Інституту літератури АН УРСР, переїхав до Києва, включився в громадське та літературне життя столиці.

Ведуча 4. Василь Стус долучається до молодого покоління митців, які «вибухнули» талантами в часи хрущовської «відлиги» і яких пізніше назвали «шістдесятниками».

Ведуча 3. Опинившись серед непересічних особистостей (Л. Костенко, І. Драч, М. Вінграновський, М. Коцюбинська, І. Дзюба, А. Горська та ін.), поет одержав потужний заряд для подальшої художньої та громадської діяльності.

Ведуча 4. Із середини 60-х знову почався наступ реакції. У 1965 році КДБ провів масові арешти шістдесятників. Багато друзів В.Стуса опинилися за ґратами. У країні переслідувався розвиток вільної думки.

Ведуча 3. За таких обставин багатьом здавалося, що подальша діяльність, спрямована на демократизацію, неможлива. Прозвучали заклики «згортатися».

Ведуча 4. Для В. Стуса така позиція була неприйнятною. Він не зміг лицемірити, стати лояльним громадянином тоталітарної держави. Серед багатьох, хто, відчувши небезпеку, відійшов у тінь, В. Стус виявляє зовсім інші моральні якості. Можливість арешту аж ніяк не стримувала рішучості.

Мужній поет залишається вірний своїм переконанням. У його творах звучать роздуми про власну трагічну, але не відворотну долю.

Читець.

*Як добре те, що смерті не боюсь я
І не питаю, чи тяжкий мій хрест.
Що перед вами, судді, не клонюся
в передчутті недовідомих верст.
Що жив, любив і не набрався скверни,
ненависті, прокльону, каяття.
Народе мій, до тебе я ще верну,
як в смерті обернуся до життя
своїм стражденним і незлим обличчям.
Як син, тобі доземно уклонюсь,
і чесно гляну в чесні твої вічі,
і з рідною землею поріднюсь.*

Ведуча 3. Поет постійно виражає солідарність ув'язненим друзям, виступає проти арештів інтелігенції, що покотилися Україною.

4 вересня 1965 року. У столичному кінотеатрі «Україна» відбулася прем'єра кінофільму Сергія Параджанова «Тіні забутих предків». Схопився з місця Стус. Він не повинен був виступати, це не готувалося.

Читець-Стус. Хто проти тиранії, встаньте! Зараз я звертаюся не до українців, а до тих людей інших народів, які тут сидять, – до росіян, євреїв. Учора схопили українців завтра прийде ваша черга. Досвід історії вчить усіх, тому допомагайте боронити українців, цим ви виступите не тільки за діло правди, але й захистите своє власне завтра, свою свободу!

Ведуча 4. Присутні знали, що в Києві вже заарештовано близько двадцяти представників творчої інтелігенції, проведено арешти у Львові, Івано-Франківську, Луцьку. Тому й підвівся увесь зал, що не на жарт налякало владу.

Ведуча 3. А 20 вересня Стуса відрахували з аспірантури, інкримінуючи йому «систематичне порушення норм поведінки аспірантів».

Ведуча 4. Та все ж Стус знаходить у собі сили жити, не втрачати надію, за будь-яких обставин не зрікатися своєї дороги.

Ведуча 3. Те, що коїлось на рідній землі, викликало в поета гнівний протест, обурення, яке він висловлював у своїх творах. Його ліричний герой – людина високої свідомості й морального обов'язку, мужня і чесна перед собою і своїм народом, людина, якій болить доля рідної землі.

(Звучить поезія Василя Стуса «Нехай горить земля по осені»)

Інша сторінка життя – сторінка страдника, мученика й борця

Ведуча 1. Стус усвідомлював, що навіть до вчительської роботи його вже не допустять. Він влаштувався на роботу в будівельній бригаді, потім – кочегаром у

дослідному господарстві Українського науково-дослідного інституту садівництва. Втім, «недремне око» знайшло його і тут. Василя звільнили з тією мотивацією, що кочегаром не може працювати людина з вищою освітою.

Ведуча 2. У 1970 році кадебісти по-звірячому розправилися з художницею Аллою Горською. На похороні поет ніс фотографію цієї жінки, а також прочитав присвячений їй вірш «Ярій, душе, ярій, а не ридай».

Читець.

Ярій, душе. Ярій, а не ридай.

У білій стужі сонце України.

*А ти шукай – червону тіль каліни
на чорних водах – тіль її шукай,
де жменька нас. Малесенька копта
лише для молитов і сподівання.*

*Усім нам смерть судилася зарання,
бо калинова кров – така ж крута,
вона така ж терпка, як в наших жилах.*

*У сивій завірюсі голосінь
ці грона болю, що падають в глибінь,
безсмертною бідною окошились.*

Ведуча 1. У ніч з 12 на 13 січня 1972 року у квартирі поета зробили обшук. Вилучили все написане, а В.Стуса відразу забрали.

Секретар суду. 12 вересня 1972 року. Суд. Колегія по кримінальних справах Київського обласного суду.

Суддя. Звинувачення: «Підсудний Стус, мешкаючи у місті Києві, на основі антирадянських переконань і незадоволення існуючим в СРСР державним і суспільним устроєм, з метою підризу й послаблення Радянської влади, починаючи з 1963 року і до дня арешту – січня 1972 року систематично виготовляв, зберігав і поширював наклепницькі документи, що порочили державний радянський і суспільний устрій, а також займався антирадянською агітацією в усній формі. Так, в період 1963–72 рр. написано чотирнадцять віршів, у яких зводить наклеп на КПРС і на Конституцію СРСР».

Читець.

Сховатися од долі – не судилось.

Ударив грім – і зразу шкереберть

Пішло життя. І ось ти – все, що снилось

Як смертеіснування й життєсмерть.

Тож іспитуй, як золото, на пробу

Коханих, рідних, друзів і дітей:

А чи підуть крізь сто твоїх смертей

Тобі услід? А чи твою подобу

Збагнуть – бодай в передкінці життя?

*Чи серцем не жахнуться од одну
На цих все бідах? О, коли б знаття.
Та відчайдушно пролягла дорога
Несамовитих. Світ весь на вітрах.
Ти подолала, доле, слава Богу.
На хижім вітрі щезне й нищий страх.*

Звучить музика («Патетична соната» Л. Бетховена)

Секретар суду. Судовою колегією в кримінальних справах Київського міського суду підсудному В. Стусу оголошується наступний вирок.

Суддя. Позбавлення волі у виправно-трудовій колонії суворого режиму строком на 10 років і 5 років заслання.

Стус: (слова сину). «Учися вставати... немає людини, яка б не падала. Але треба вчитися підніматись. Упав – піднявся, упав – піднявся, як той цинковий солдатик. Йдеш далі, намагаючись уникати падінь на тих вибоїнах, де падав раніше... Прости сьогоднішній день оцим людям, які завдали тобі, мені й мамі стільки болю. Вибач їм, але запам'ятай як досвід, щоб нічого не завдавати подібного іншим. Обіцяй мені... Бо... коли ти озлобишся, коли повіриш, що світ – жорстокий і, щоб жити в ньому, ти маєш стати злим, світ закриється від тебе, бо твоя жорстокість перетворить широко відкриті до світу очі на бійниці ненависті, із яких вона струмуватиме до світу. Тоді й від світу ти матимеш те саме. Попри свою несправедливість, треба вміти любити, вірити, зберігати надію, бо наш світ – добрий, але обмеженість людських поглядів викривала його в нашому сприйнятті. Знай це, або, поки, вір».

Ведуча 2. Під час позбавлення волі каральні органи здійснювали на В. Стуса фізичний і психологічний тиск, метою якого було зламати внутрішні сили поета, змусити його покаятися. Дисидентів постійно доводилося боротися за збереження своєї гідності. У ці роки він зазнав провокацій, цькування, стеження, жорстоких покарань, тяжкої праці. Його неодноразово позбавляли належного харчування, побачень з рідними, права листування, кидали до штрафних ізоляторів.

Читець.

*Терпи, терпи – терпець тебе шліфує,
сталить твій дух – отож терпи, терпи.*

*Ніхто тебе в недолі не врятує,
ніхто й не зіб'є з власної тропи.
На ній і стій, і стій, допоки тону,
допоки світу й сонця – стій і стій.
Хай шлях до раю, пекла чи полону –
тримайся далі розпачу й надій.*

*Торуй свій шлях, той, що твоїм назвався,
той, що обрав тебе, як побратим.
До нього змалку ти заповідався
сумним осердям, поглядом сумним.*

Ведуча 1. Будучи ув'язненим, Стус тяжко переживав розлуку з близькими. Про це свідчать його листи, адресовані дружині, сину, батькам. .

Читець-Стус. «Тебе, маму, Дмитричка я бачу мало не щодня. І всіх люблю», «ти мені снилася, але сумно-сумно – шкода було і гірко було – вві сні». Знай, що я ще тримаю свого пальця на пульсі твоєї руки і коли щось негаразд – я чую», «обіймаю – крилами своїми, нахиливши шию, аби ти поклала свою – маючи підпору» .

Ведуча 2. Так писав Василь Стус своїй коханій дружині. Не менш зворушливими є його наступні рядки, адресовані їй же.

Читець-Стус. «Кохана моя! Мама і Ти – найдорожчі люди мої, однаково кохані, схожі – красою чистоти непорочної. Я хотів би бути найкращий, наймужніший, наймудріший, найдужчий, найдобріший – заради Тебе, люба.

Цілую краєчок Твоєї сукні, безсмертна моя.

Інколи бодай – згадуй за мене, журавочко! Прихилию до Тебе небо: воно Твоє тло правдиве. Втішаюся думкою, що цієї ночі ти мені наснишся. Будьмо ж! Василь!»

Ведуча 1. А ці рядки Василь Стус надсилав своїй єдиній дитині – сину Дмитрику.

Читець. «Сину, я дуже хочу, аби ти виріс чесним, мужнім, мудрим чоловіком. Бо людина буває тільки така.» «Хочу, аби ти був славним хлопчиком, аби знав, що Твій батько хоче, аби й ти стояв на захисті справедливості, вільної людини і свого народу – за це мене й мучать багато років».

Ведучий 2. Із середини 70-х років поет зживається з роллю смертника, приреченого на поступове згасання за ґратами.

Читець-Стус. «Я повен трагічного оптимізму, що світ – опроти мене – є собі, я ж – є собі – опроти нього». «Я здався на Господню волю чи – приймаю долю таку, яку мені назначено. І в цьому все моє щастя і всі мої гаразди».

Ведуча 1. 1979 року Стус повернувся до Києва після ув'язнення в Мордовії і колимського заслання.

Ведуча 2. Усього вісім місяців побув на волі Стус. 14 травня 1980 року за ним на роботу прийшли представники органів, у квартирі знову зробили обшук, а 2 жовтня 1980 року пролунав і вирок – 10 років позбавлення волі в колонії особливого режиму, після цього – 5 років заслання.

Читець.

Весь обшир мій – чотири на чотири.

*Куди не глянь – то мур, куток і ріг.
Всю душу з'їв цей шлак лілово-сірий,
це плетиво заламаних доріг.
І дальше смерті – рідна Україна.
Колодязь, тин і два вікна сумні,
що тліють у вечірньому вогні.
І в кожній шибі – ніби дві жарини –
журливі очі вставлено. Це ти
о пресвята моя зигзице – мати!
До тебе вже шляхів не напитати
і в ніч твою безсонну не зайти.
Та жди мене. Чекай мене. Чекай,
нехай і марне, але жди, блаженна.
І Господові помолись за мене.
А вмру – то й з того світу виглядай.*

Ведуча 1. Стус жив у трагічну добу нашої історії і він мусив трагічно загинути, впасти смертю лицаря. Стус відчував, що як поет, як духовна субстанція він незнищенний.

Ведуча 2. Поет писав: «Моя громадська й поетична творчість припала на застійні 80-ті роки. Я – продовжувач шістдесятників. Я – в'язень совісті».

Василь Стус не нарікав на свій тяжкий життєвий хрест, він просто ніс його, ніс свій обов'язок.

*(Звучить поезія Василя Стуса «За роком рік росте твоя тюрма»)
(Учні зі свічками у руках стають півколом. Звучить музика)*

1-ий. Останні хвилини життя В. Стуса досі не з'ясовані. Що стало причиною смерті? Серцева недостатність? Нервове перенапруження? Побої наглядачів? Чи те, що Стус був висунутий на здобуття найвищої у світі міжнародної нагороди – Нобелівської премії, яка не присуджується посмертно?

2-ий. Стус помер в ізольованому карцері, тюремне начальство довго приховувало факт його загибелі.

3-ій. Його поховали на кладовищі у селі Борисові таємно, уночі, за декілька годин до прибуття дружини і сина, які хотіли забрати тіло В. Стуса.

4-ий. Що саме так швидко намагалися приховати тюремні начальники? Чи не сліди побоїв на тілі мертвого й докази звірячої розправи над в'язнем?

5-ий. Це вбивство тривало всі п'ятнадцять років перебування В. Стуса за колючим дротом.

6-ий. Від фізичних та психологічних перевантажень різко погіршилося його здоров'я. Лікувати не поспішали.

7-ий. 4 вересня 1985 року в карцерній камері № 3 під час сухої голодовки на знак протесту Василь Стус помер.

1-ий. Йдучи до карцера, він сказав: «Я оголошую голодування до кінця». І він дотримав слова.

2-ий. Через 4 роки поета було повністю реабілітовано «за відсутністю складу злочину».

3-ий. 16–19 листопада 1989 року відбулося перепоховання праху В. Стуса і його побратимів. Похорон перетворився у тридцятитисячну маніфестацію і затягнувся до сутінків.

4-ий. Такого похорону Київ ще не бачив від часів перепоховання праху Кобзаря.

5-ий. У 1991 році В. Стусу було присуджено Державну премію ім. Т. Г. Шевченка за збірку «Дорога болю». Ця книга була першою надрукованою в Україні.

6-ий. Василь Стус виконав своє призначення сина України і сина планети. За перше він приніс себе в жертву, домігшись у Бога право на її майбутнє.

(Перегляд відеоролику про В. Стуса)

Ведуча 1.

Верни до мене, пам'яте моя!

*Нехай на серце ляже ваготою
моя земля з рахманною журбою,
хай сходить співом горло солов'я
в гаю нічному. Пам'яте, верни.*

із чебреця, із липня жаротою.

*Хай яблука осіннього достою
в мої червонобокi виснуть сні.*

Нехай Дніпра уроча течія

бодай у сні, у маячні струмує.

І я гукну. І край мене почує.

Верни до мене, пам'яте моя!

Ведуча 2. На цьому наш усний журнал закінчено. Пам'ятайте, шануйте славетного сина українського народу. Дякуємо за увагу.

Джерело доступу:

http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/outschool/7442/

Автори: Сулковська Г. М., Мельник О. А., Черненко О. В., Київський обласний ліцей-інтернат фізичної культури і спорту.